

LANDSBYEN LEVER

LANDSBYEN LEVER

Danmark, 1990.

En film af Jørgen Vestergaard.

Manuskript Gunnar Iversen.

Fotograf: Orla Nielsen / Lys og assistent: Claus Baadsgaard / Supplerende optagelser: Jørgen Vestergaard / Lyd: Kristian Bro, Kjell Bjørlie / Mix: Jørgen Thomsen / Produktionsleder: Dorte Mosgaard / Indtaling: Jens Okking / Musik: Kenneth Knudsen, Ole Theill og Mikkel Nordsø / Laboratorium: Johan Ankerstjerne.

Medvirkende: Familien Vangsted / Beboere i Sennels / Ydby og Kollemorten / Holmager-Ilsø Fællesmekanisering / og mange andre.

Produceret for Statens Filmcentral og Komité for landsbyer og landdistrikter af Jørgen Vestergaard Film med støtte fra Planstyrelsen, Landlegatet, Nykredits Fond, Tuborgfondet og Brugsforeningsbevægelsens støttefond. Udlejning: SFC.

Denne pjece er udgivet af SFC, 1990.

Redaktion: Karen Therkildsen, Jørgen Vestergaard, Tue Steen Müller.

Layout: John Ovesen.

Tryk: Haugaard Grafisk.

Tegning side 11 fra Vejle Amts Folkeblad.

40 søer, en ko og fire får

Af Jørgen Vangsted

Jeg er født og opvokset på landet og hører til den generation af landbobørn der, som aldrig før, uden fordomme, frit kan vælge erhverv. I min barndom var verden uden for det lille landsbysamfund begyndt at mase sig på. Industrialiseringen og den meget anderledes kultur, gjorde os til lette ofre og bedøvede vore sanser. Der i tresserne, hvor selv landbokvinder begyndte at tage arbejde, og husmænd drev deres gårde på deltid. For nogen blev årets gang noget man måtte finde sig i, indtil man fandt et middel mod det – fjernsynet f.eks., der nu kunne gøre aftenerne ens.

Landsbyen begyndte at miste sin oprindelige funktion. Den lod sig afpille for det vitale. Først slagteren, så bageren, slikbutikken i Vestergade, manufakturhandleren, cykelhandleren og til sidst lukkede også mejeriet.

Man lavede om på begrebet fremtid, for måske var det allerede i morgen, måske aldrig. Man levede mere i nuet, trak veksler på helbredet og tog lån til op over skorstenen, som man sagde.

Nye begreber nåede ud til os: Forbrug, fagforening, centralisering, specialisering. Ord som krav og rettigheder, gider og »bred ymer«. På den måde var fremskridtet ikke særlig skånsomt ved landbokulturen. Det lod sig ikke integrere. Det kom ikke fra kulturen/folk selv, men udefra.

Der var på den måde en grund til at flytte *fra* landet, til de nye ord og begrebers kultur.

Jeg ville mærke suset! Prøve, røre, lugte, smage.

I København havde jeg ingen problemer med at finde arbejde. Jeg var taget derover på må og få. Alligevel sprang arbejdet på mig med det samme. Først var jeg pædagogmedhjælper. Senere blev jeg sygehjælper. Ja, en overgang begge dele på en gang, samtidig med at jeg tog taxakort – sådan for en sikkerheds skyld!

Så var det at jeg traf Kirsten. Vi boede sammen i en dejlig stor lejlighed på Vodroffsvej – rimelig billig. Vi havde det godt, økonomisk trygt, og med et sikkert arbejde begge to. Det perfekte grundlag for det, der udviklede

sig til en lille familie.

Det var Kirstens idé: »Hvorfor ikke flytte på landet?« sagde hun, hver gang vi havde været i Nordjylland hos mine forældre.

Ja, eller på månen, tænkte jeg!!?

Endelig gik det da op for mig, at hun mente det alvorligt. Så et halvt år efter var det, jeg gik min usikre gang til kontoret med min opsigelse.

Vi glemmer sikkert aldrig, da vi stod der og havde pakket vores ting, med børnene, Stefan på 8 og Louise 14 dage gammel, og ventede på flyttebilen, for at blive transporteret til noget så usikkert som et husmandssted ved Redsted på Mors.

At det lige blev dér, var på sin vis tilfældigt, rent bortset fra prisen og et par detaljer i omgivelserne. Vi havde nemlig ved det første møde med Redsted en ganske bestemt oplevelse. Byen syntes at mangle identitet. Ikke fordi den på den måde adskilte sig fra alle de andre steder, hvor vi havde forsøgt os. Men hvad der før indgik i overvejelserne virkede nu håbløst.

Måske siger det lidt om, hvor hurtigt jeg havde glemt, hvad der var sket i

min egen fødeby – hvordan den var blevet mishandlet. Men det hang også sammen med mod. Alle de råd og al den vejledning, vi var stødt på, endte altid med, at vi aldrig ville kunne klare det.

Vi skulle bare have en lille gård. Men nu hed det forrentning, afskrivning, dækningsbidrag, konsolidering og variable omkostninger. Det i sig selv var ved at skræmme livet af os. I København vidste vi, hvad vi havde. I Redsted kunne det kun gå en vej!.. sagde de.

Så det blev spontant og i trods.

Senere har jeg fundet ud af, at et samfund mister identitet, med sine utroligt snævre rammer for hvad det er at have et godt liv. Det er da klart, at tingene skal kunne løbe rundt økonomisk. Men rådgiverne er måske lidt for økonomiske. I deres matematiske terminologi indgår der ingen nye kartofler og ormædte gulerødder. Og for dem er romantik en automat i centerbyens hovedgade. Men det er nu deres handicap – vi tog os heldigvis ikke af det!

Så kom udfordringen. Det gjaldt om at lære at passe grise. Man kan sagtens holde liv i en gris. Sværere er det at tjene penge på den. Det blev med slid og slæb på gården, samtidigt med at Kirsten havde arbejde som sygehjælper på et plejehjem. Jeg tog kurser på landbrugsskolen, og fuskede selv det sammen, der ikke var råd til at købe.

I marken var der mere hanekro end korn, og så var det altid regnvejr i høsten!!

Men ånd og kærlighed holdt sammen på stumperne, selvom vi de første år havde været bedre tjent med bistandshjælp.

Der er så at sige ingen grænser for, hvad den rette udfordring kan gøre ved mennesker. Så rig kan man være, og dog have så svært ved at betale sine regninger, at jeg senere har konkluderet, at de fattigste mennesker er dem, samfundet har på »lager«!

Det egentlige motiv til at flytte på landet, lå mere i et *behov* for os.

Naturligvis har det også haft sin pris. Samværet med folk på egnen har til tider været ret anspændt. Her har vores fordomsfrie adfærd ofte været et skud i foden. Hvad vi har sagt og gjort i den bedste mening, har et par gange givet nedture for os begge. I København kan man sige hvad som helst, uden at blive husket for noget som helst. Man kan gøre sig anonym fra et minut til et andet. Det kan man ikke her! Her er der regler og grænser. Et Mekka for opkomlinge og populister. Men, lidt selvmodsigende, også beskyttelse, der ytrer sig som den sidste rest af »den gamle

kultur«: »Do ka' bare sej' te'...« Altså mærker man også varme og medmenneskelighed.

Til tider tror jeg også, at vi er et par frustrerende elementer i det lille samfund. F.eks. er vi hen ad vejen blevet klar over, at vi har sagt folk imod, der måske aldrig er blevet modsagt før. Det høster både ukrudt og afgrøder.

Vi har fægtet i blinde, for at holde på det, der nu engang er os, men har på ingen måde ambitioner om at lave om på andre. Forskelligheden er befordrende, og absolut af det gode for os. Vi har lært og tager også til indtægt!!

Ofte er der nogen, der har spurgt os, om vi har fortrudt... Men hvad er der at fortryde? Skal man fortryde noget, skal det da være det man aldrig fik gjort. For Kirstens vedkommende *kan* omvæltningen virke uoverskuelig, taget i betragtning, at hun snart sagt aldrig havde været vest for Valby Bakke. Men for hende har det været lige så meningsfyldt som for mig, selv om vi nok individuelt lægger vægt på forskellige ting, som vores baggrund har været forskellig til. På den måde har vi sanseligt suppleret hinanden. Og så har vi lært at stille krav i forhold til vores aktuelle situation. Her mener jeg ikke den defensive *tilpasning*, men den mere bevidste *omstilling* til årets gang, fodertid, vejr og vind.

Man kan naturligvis kun glæde sig, hvis man kan følge rytmen på landet. I den er det originale og det livsbekræftende.

Nu har vi forløst vores drøm. Dag for dag lægger vi mere og mere sjæl i det vi dengang overtog. Vores sjæl! Vi er på ingen måde kede af, at børsen ikke reagerer på folk som os. Derimod så vi gerne, at de øvrige samfund skelede mere til de værdier, vi har fundet.

Jo, vist er det småt i en verden, der fusionerer: 40 søer, en ko, 4 får, lidt høns, hund og kat, og en kanin!

Måske er det naivt?

*Jørgen Vangsted, der er filmens hovedperson,
er husmand i Redsted.*

Hvad vil politikerens med landsbyerne?

Af Ole Glahn

I går var et af højdepunkterne for Viskinge Beboerforening. Det årlige loppemarked blev afholdt. På 15. år har jeg været med til at sælge de mest besynderlige loppeeffekter med et godt overskud som resultat hver gang.

Mellem 8.000 og 18.000 kr. i overskud pr. år til foreningens beboerhus. På denne måde har frivillig og ulønnet arbejdskraft i fritiden skabt mulighed for at »Skolen« som beboerhuset hedder, har kunnet restaureres til glæde for alle de beboere, der benytter huset. Samtidig er der etableret venskaber, bekendtskaber og fjendskaber mellem beboerne i Viskinge. Det er det væsentligste. Forudsætningen for landsbyens liv er, at beboerne skaber aktiviteter, der først og fremmest skaber sammenhold. Men i de bestræbelser undgås ikke, at nogen stødes ud. Det er ikke kun fordragelighed, men sandelig også konflikter, der præger landsbylivet. Men værre var det, hvis det var ligegyldigheden, der prægede livet.

Det er den ene verden, jeg lever i.

I morgen skal jeg til økonomiudvalgsmøde. Vi skal behandle budgettet for næste år. I den verden spiller økonomi en altdominerende rolle. Vores situation i Bjergsted kommune med 7.500 indbyggere, der bortset fra de, der bor i kommunecentret, lever i landsbyer og landområder, er præget af meget begrænsede handlemuligheder. Vi har en høj arbejdsløshed og et lavt skattegrundlag. Vores serviceniveau svarer til landsgennemsnittet, derfor er skatten høj.

Når vi skal lægge budgetter, så er risikoen for, at tallene tager magten fra ideerne og ønskerne stor. Faren for at vi træffer beslutning om at skære f.eks. på skolerne er stor, selv om vi ønsker børnenes undervisning højt prioriteret, men tallene »kræver« det. Vi kan og må ikke hæve skatten. Når borgernes krav til kommunens service stiger, så var det ellers naturligt. Altså må vi spare de steder, hvor vi mener det gør mindst ondt. Så går vi igennem de enkelte konti eller sektorer – kultur og skole, social,

teknisk område (veje, snerydning, havne m.v.) administration o.s.v. og finder hvert sted områder, hvor der skal spares. På den måde bliver det kontiene og sektorernes dimensioner, der begrænser os. Vi får sjældent den helhed med som landsbyliv f.eks. repræsenterer. Her opleves tilværelsen på en anden måde. Skolen, trafikken, biblioteket, butikken, hjemmehjælperen o.s.v. er dele af en helhed, ikke selvstændige enheder. Her ligger en stor fare for, at kommunalpolitikere træffer beslutninger om f.eks. lukning af en skole på økonomisk grundlag, med sektorbrillerne på til skade for helheden i landsbyens sociale liv. Hvis der skal føres en egentlig landsbypolitik i kommunen, så kræver det først og fremmest, at vi politikere forstår værdien af helheden i landsbyens liv. Dernæst må vi tro på, at vi er sat til at bestemme, hvordan fremtiden bliver, i modsætning til, at vi er underlagt »udviklingen« imod stadig større enheder. Konkret må vi gennem vores kommuneplaner og lokalplaner åbne muligheder for, at landsbyerne med bevarede servicefunktioner, kan få del i den erhvervmæssige og boligmæssige udvikling. Størst mulig rummelighed i de fysiske planer er vigtig. Men planer skaber ikke i sig selv

resultater, kun muligheder og visse begrænsninger.

Landsbyboere må opleve, at de betyder noget for kommunen – at politikerne forventer noget af dem. Det stærke foreningsliv og de gode traditioner for at kunne og ville selv i landsbysognet får vi brug for i 90'erne og efter år 2000. Hvis vi skal overleve socialt og økonomisk, skal fundamentet være overskueligt og enhederne være gennemskuelige.

Der bliver økonomisk og politisk ikke opbakning til, at borgerne kan sige: »Hvad kan kommunen og staten gøre for mig«. I stedet bliver det nødvendigt, at borgerne spørger: »Hvad kan vi i fællesskab løse af opgaver, som i dag er varetaget af stat og kommuner«. I den proces kan landsbyerne ikke undværes, for her lever de holdninger stadig. Lad os derfor tilbyde landsbyboerne nogle af kommunens skatte kroner til i fællesskab at tage vare om børn og ældre, veje og kultur. Jeg tror den vej er både ønskelig og nødvendig. Ikke alene af hensyn til landsbyboerne, men også af hensyn til alle dem, der ikke bor i landsbyer er der brug for, at vi kommer i gang.

Er det kun politisk bekvemmelighed, at lægge opgaver ud til borgerne? Går hele udviklingen ikke imod landsbyerne? Jo endnu gør den – tilsyneladende. Som politiker mærker vi afmagt, når den private sektor centraliserer. Vi har ingen umiddelbar indflydelse på dagligvarebutikkers overlevelse i landsbyer. Vi kan støtte dem, mens de er der, ved at handle der, men vi bliver ikke spurgt, når der skal tages stilling til forretningens fortsatte eksistens. Det gør de øvrige kunder i landsbyen heller ikke. Det er ejerne der afgør det. Kun hvis det er et andelsforetagende kan de lokale beboere have indflydelse. Men når der nu fortsat nedlægges i hundredevis af butikker, pengeinstitutter m.m. er det så ikke tosset, at kommunen vil lade beboerne løse nye opgaver og dermed give landsbyen en vigtig funktion. NEJ! For nok går det i øjeblikket den forkerte vej for landsbyerne, men det hverken kan eller skal det blive ved med. Mulighederne for at ændre udviklinger er der.

Den nye informationsteknologi har ophævet en stor del af afstandsbebrebet. Det er muligt og ønskeligt at vi bruger computerne til at skabe nye arbejdspladser i landsbyerne. Der er ingen grund til, at tusinder tager langt væk fra landsbyen for at sidde og arbejde med en computer hele dagen, når det lige så godt kan ske hjemme i den landsby, hvor man bor. Væksten inden for servicevirksomhederne medfører en kvalitativ ændring i den produktion, der skal foregå. De meget forurenende virksom-

heder, man tidligere har gjort alt for at holde fra landsbyer, vil blive mere og mere sjældne. I stedet vil de nye servicevirksomheder skyde op, og de kan placeres på landet uden problemer, hvis vi i kommunerne vil give dem lov, og hvis vi får lov til det af amt, planstyrelse og folketing. Teknologien er med landsbyerne, hvis vi vil bruge den rigtigt. Den stigende bevidsthed om miljøets betydning trækker i samme retning. Forbrugerne vil i stigende omfang stille krav til de produkter, vi bruger, ikke mindst vore fødevarer. Det åbner muligheder for nye produktionsformer inden for landbrug og gartneri, hvor der bliver plads til små bedrifter med en mere arbejdsintensiv produktionsform. Gennem nye ejerformer, hvor fælles ansvar og fælles overskud er afgørende principper vil fællesskabet få nye muligheder.

Der er tilstrækkeligt med argumenter for at vi kommunalt går ind og påvirker udviklingen i retning af selv bærende landsbysamfund.

Landsbyen lever i dag på trods af en udvikling fra bondesamfund til industrisamfund. Landsbyen i år 2000 vil leve på grund af en udvikling fra industrisamfund til informationssamfund, hvis vi begynder at gå nye veje nu og udnytte de muligheder, som informationsteknologien giver for en spredt erhvervsmæssig udvikling.

Ole Glahn er borgmester i Bjergsted kommune, og aktiv i Komité for Landsbyer og Landdistrikter.

Landsbyens græsrodde

Poul Erik Sonne i en samtale med Jørgen Vestergaard

Siden kommunalreformen i 1970, da de små kommuner blev lagt sammen, har der været hårdt brug for græsrodsbevægelser i landsbyerne. De kalder sig for borgerforeninger eller sogneforeninger. Poul Erik Sonne har været formand for sådan en forening i landsbyen Kollemorten i otte år. Nu har han besluttet at holde op. Han siger ligeud: – Hvem hulen kan blive ved med at ha' lidt gåpåmod? Når kommunalpolitikkerne først er blevet valgt ind i byrådet i de fire år, sker der ikke noget mere, selv om mange kan se problemerne. Det er saftsuseme en fare for vores demokrati. Så langt vi kan huske tilbage i borgerforeningen har vi altid fået nej med den begrundelse, at kommunen ikke kan støtte Kollemorten, for hvad vil de andre landsbyer så sige. En begrundelse jeg finder helt tåbelig.

– Kan du komme med nogle konkrete eksempler?

– Vi vil f.eks. gerne beholde vores *ældre mennesker* i landsbyen. Mange af dem er blevet enlige og kan ikke overkomme at passe deres alt for store huse og haver! Vi har søgt kommunen om at få bygget nogle små dobbeltboliger på 60-70m², leje- eller andelsboliger. Det kan ikke lade sig gøre, siger man, det er bedre at koncentrere dem i centerbyen. Nu har man bygget ældreboliger på førstesal oven over et stort forretningskompleks. Og så opdager man, at 75-80 årige har svært ved at gå på trapper, og så må man til at bygge elevator. Håndværkerudgifterne havde jo været de samme her i landsbyerne, og byggegrundene havde endda været billigere, men det kunne ikke lade sig gøre.

Et andet eksempel er forslaget om at lave *lokalråd*, landsbyens eget mini-byråd repræsenterende folk i alle aldersgrupper. På et møde med borgmesteren foreslog vi bl.a., at kommunen lod os sælge nogle byggegrunde i landsbyen. Nej, det kunne man ikke, for det havde man ansat en kommunaldirektør til. Vi mente ikke at en kommunaldirektør havde samme forhold til det at sælge grunde i vores landsby, men det blev altså et pænt afslag.

Smededammen er et tredje eksempel. Vi overtog en ubebygget grund,

hvor der før havde været en lille dam. Den kunne ikke sælges og var en kilde til stor irritation for de omkringboende: om sommeren var den fuld af ukrudt, og om vinteren stod den fuld af vand. Så tog vi fat i to weekend'er – vi var 60 mennesker – og fik lavet et pænt lille anlæg med flag, og vi fik sat borde og bænke op. Arealet blev delt med en fjerdedel til kommunen og resten til os. Nu kommer de med deres store kommunale plæneklipper og slår græsset på deres ene fjerdedel, og vi har spurgt dem, om de ikke kunne bruge 20 minutter ekstra og slå vores græs også. Nej, det kunne de ikke.

Ligegyldigt hvad vi kommer med, så blir det afvist. Og begrundelsen er altid den: så kommer nabolandsbyen også og vil ha' noget. For nogen tid siden fik vi penge fra Planstyrelsen til at sætte lamper op foran vores købmandsbutik. Vi fik asfalteret og rettet fortove op, og det kostede os 38.000 kr., som altså ikke belastede kommunebudgettet. Så mente vi til gengæld nok at kunne få kommunal strøm til lamperne – altså at få dem sluttet til den offentlige belysning. Det ville koste 55 øre i timen. Nej blankt afslag!

– Det går skidt for mange kommuner i dag, men i stedet for at tænke kreativt og tænke fremad, så er man besat af en sparedille. Ingen i hele verden kan spare sig ud af problemerne – du skal tænke, og så skal tankerne udføres.

– Hvad har kommunen sparet væk i Kollemorten?

– *Biblioteket.* Man besluttede sidste år at spare 150.000 kr. på kommunens biblioteksvæsen. Hvordan gør man det? Jo, man siger at de små landsbyer ikke længere behøver at ha' bibliotek. Hvis folk overhovedet vil læse, så kan de køre ind til centerbyen og låne bøger, og de gamle kan tage bussen eller cykle de dér 10 km. Vi protesterede omgående. Hva' hulen er det for noget? I kan da ikke ta' alle vores bøger i Kollemorten for at spare 20.000 kr. Jo, det ku' de! Jeg havde mange diskussioner med dem, og jeg sagde til borgmesteren, at så ku' han lige så godt slukke lyset kl. 6, for kommunen behøvede ikke at lægge strøm til Kollemorten. Tænk dog på hvad I gør, sagde jeg. Vi havde et stort og velfungerende udlån henne på skolen, hvor der i forvejen blev betalt for lys og varme. Der skulle spares, sagde de. Den 2. januar, i nattens mulm og mørke, kørte en stor lastbil op for døren og læssede alle bøgerne. De skulle destrueres.

– Alle dine eksempler handler om kommunen. Hvordan har I det med amtet?

Vejle Amts Folkeblad kommenterer filmoftagelserne i Kollemorten således:

Sådan ser det ud i vores tegner Arne Sørensens streg, når Kollemorten går til filmen.
– Jeg havde nu tænkt mig, at du skulle spille dig selv P. E. Sonne.

– Der kan også fortælles nogle historier. F.eks. da vi skulle ha' vores vindmøller op for nogle år siden, en 95 kw og to 150 kw. Folk var ivrige for at være med, vi tegnede anparter, og vi fandt den vindmæssigt rigtige lokalitet. Men amtet nægtede at give tilladelse.

– Med hvilken begrundelse?

– Begrundelsen lød, at med møllerne placeret på det højeste punkt ved Kollemorten, ville de være fuldt synlige i landskabet. Da vi læste det i borgerforenings bestyrelse, nikkede vi allesammen og sagde: hvor har de ret, man kan ikke skjule noget for dem!

Så måtte vi til København og forklare det for energipolitisk udvalg, miljøministeren og energiministeren. Lone Dybkjær spurgte os, hvad vi havde tænkt os at gøre – jo, sagde jeg, vi har tænkt på at grave dem ned i jorden, men så er der altså for lidt vind! Så grinte de, og otte dage efter havde vi en tilladelse.

Da vi havde fået tilladelsen fra amtet, var vi alle glade i Kollemorten. Det var en sejr. Dagen efter fik vi at vide, at vores brugs skulle nedlægges i løbet af en måned. Vores lille brugs hørte ind under den store brugsforening i Give, og uddeleren syntes at vi var dårlige kunder, når vi ikke placerede alle vores indkøb i brugsen.

– Du kan ikke stavnsbinde os, sagde vi, og med en omsætning på 4,9 mill. var det da heller ikke helt ringe. Da han havde snakket længe nok, sagde jeg, nu gider jeg ikke høre mere på dig. Hvad koster de elendige bygninger? Hvad jeg mente med det, om jeg ville købe dem? Ja, det kan sgu godt gå så galt, sagde jeg. Det skulle han så lige regne på, og jeg tror han nåede frem til 650.000 kr. Det var egentlig ikke så galt.

Så indkaldte vi til et møde i forsamlingshuset, hvor vi foreslog at starte anpartsselskabet Købmandsgården. En anpart skulle koste 1000 kr., men det kunne pensionisterne ikke klare, og så blev det 500 kr. I løbet af fire timer havde vi tegnet 168.000 kr. Det er mange penge pr. husstand, for vi har 135 husstande. Vi var noget stolte, da vi tog over til brugsforeningsuddeleren og talte pengene op. Jeg tror ikke rigtigt han havde regnet med det, han blev i hvert fald så sur, så han tog den gamle dirigentklokke og nogle store, fine keramikting, som brugsen havde fået ved en indvielse. Dem tog han katme med sig. Jeg var lige ved at synes, at vi skulle melde ham til politiet for tyveri.

– Nu har vi så vores *beboerejede købmandsbutik*, som drives af en forpagter. Biblioteket skulle vi ha' gjort noget ved, og så søgte vi Planstyrelsen om en lille udvidelse til Købmandsgården. Her skulle der være bibliotek, postekspedition og samlingssted for vores ældre mennesker. Vi fik bevilget 134.000 kr., og håndværkerne stod parat til at bygge.

– Vi havde planlagt at filme byggeriet, men det kom aldrig i gang. Hvad skete der?

– Nogen i Købmandsgårdens bestyrelse var modstandere og forhalede gentagne gange byggeriet. Så blev sagen taget op på generalforsamlingen her i foråret, og efter forskellige indlæg blev der foretaget afstemning. Der sad en lang række ældre mennesker samlede i lokalet, og da modstanderne skulle række hånden op, kiggede de alle hen på fløjmanden og gjorde, som de åbenbart havde fået besked på: stemte imod projektet.

– Hvad var det for mennesker, og hvorfor var de imod?

– Det var mennesker af en bestemt religiøs overbevisning, folk der er vant til at gå til missionsmøder. Ja, det er svært at sige, hvad der lå bag, men Janteloven trives også særdeles godt i landsbyen...

Da der var så mange modstandere, ville vi ikke bygge, og i løbet af foråret besluttede kommunen at nedlægge Kollemorten skole, og der blev så en chance for at indrette bibliotek i et klasseværelse.

– Bøgerne var jo kørt til papirmøllen.

– Ja, men bibliotekssagen var blevet kendt landet over gennem aviser og radio, og vi fik masser af sympatitilkendegivelser, bl.a. i form af brugte bøger. 3.500 bøger fik vi tilsendt.

Kollemorten skole er nu overdraget til borgerne, så foreningslivet, sport og gymnastik forsat har udfoldelsesmuligheder. Men måske kunne skolen få en ny opblomstring, hvis Poul Erik Sonnes visioner realiseres. Han har foreslået for *EF-midler* at skabe noget han kalder »The First European Village School«. Til ombygning og udvidelse søges der i øjeblikket om 8 millioner kr.

Ideen går ud på at sende skolebørn fra EF-lande 14 dage ad gangen til Kollemorten, hvor de ved skolegang, besøg på landbrug og industri og ved samvær, leg og sport med jævnaldrende danskere skal lære noget om dansk kultur. Ideen skulle på længere sigt danne mønster for lignende landsbyskoler i de andre EF-lande.

– Det virker jo helt grotesk, siger Sonne, at vores redning i dag er DG 6, EF-kontoret for landbrugsområder og landdistrikter. Vi tror ikke på at vores egen kommune kan hjælpe os mere, og vi tror heller ikke på hjælp fra den danske stat. At 135 husstande er i gang med at bearbejde det store EF nede i Bruxelles for at få lov til at overleve som landsby – det synes jeg er fantastisk.

Poul Erik Sonne er formand for borgerforeningen i Kollemorten. Jørgen Vestergaard er filmens instruktør.

Leve landsbystyret!

Af Gunnar Iversen

Efter at have afsluttet research på mit manuskript til kortfilmen »Landsbyen lever« kan jeg her på tærsklen til 90'erne kun tilslutte mig, hvad Erik Aalbæk Jensen udtalte til Ninka i Politiken februar 1980, efter at have samlet stof til sit mammutværk om Danmarks øer.

– Du godeste, hvor er der dog ressourcer tilbage i det danske folk – bare der var nogen, der ville trække på dem! Det danske folk vil godt gå i krig med problemerne, men det får ikke lov. Jeg ville nok nødig være politiker og organisationsmand i dag – de vil få et ondt eftermæle i Danmarks-historien.

Manglen på mod og politisk holdning på den ene side, og på den anden side organisationernes træghed og konservatisme gør efter Aalbæks mening det dårlige eftermæle berettiget, fordi:

– der er så mange muligheder, så meget at trække på. Men politikerne tænker for dårligt om befolkningen, de ved slet ikke, hvad den håber og føler. Derfor tør de ingenting.

De politiske partier har taget patent på demokratiet i den grad, at tanken om at der skulle kunne træffes politiske beslutning uden om partierne forekommer næsten blasfemisk. På trods heraf står Danmarks Riges Grundlov den dag i dag på det standpunkt, at *folketingsmedlemmerne er ene bundet ved deres overbevisning og ikke ved nogen forskrift af deres vælgere.*

Danmark sætter ikke lighedstegn mellem partistyre og folkestyre. Af to grunde. Dels fordi vi har haft lov og ret i Danmark i tusind år, før de politiske partier bestalte sig selv. Dels fordi vi i Danmark respekterer det enkelte menneske - og det i den grad at vi mener, at politik skal laves af mennesker, der har deres personlige mening og deres personlige meningers mod.

Men partierne mangler gejst. Inspiration. Den ånd som de nægter at have med at gøre. Fornyelsen kan ikke ventes at komme fra den kant.

Med kommunalreformen i 1970 skar de politiske partier, pr. diktat og

uden folkeafstemning, de ikke-partipolitiske lokalpolitikeres indflydelse i kommunalrådene ned fra 43% af mandaterne til kun 17%.

Partierne har altså sikret sig *mod* en politisk fornyelse af Danmark ad kommunal vej ved simpelthen at beskære borgernes politiske hand-
lefrihed.

Fornyelsen må altså komme udefra, dér udefra hvor der endnu lever begejstrede danskere.

Opgaven fra Statens Filmcentral og Landsbykomitéen lød: Skab en film om de danske landsbyer og landdistrikter, en film der kan inspirere og

vække debat.

Mit håb er, at debatten kommer til at dreje sig om de politiske partier og embedsmandsstandens adkomst til at udøve den myndighed, de har tiltaget sig, til at udforme det danske folks fremtid – på det danske folks vegne og i mangt og meget stik imod det danske folks ønsker.

Måtte de danske landsbyer blive inspirerede til at tage det ansvar for egne affærer tilbage fra de partier og embedsmænd, man tillidsfuldt har lagt det i hænderne på, og som igen og igen har vist sig ikke at kunne leve op til hverken tilliden eller ansvaret!

Landsbyen lever.

Leve Landsbystyret!

Gunnar Iversen har skrevet manuskriptet til filmen.

Hvordan en filminstruktør kommer til landsbyen

Af Niels Jensen

*»Deres onkel er død. De har arvet toogtyve millioner dollars!«
Meddelelsen gives til en beskeden mand, der svarer den nålestribede, som afleverer den: »De kommer til at have mig undskyldt, men bedrøve mig noget videre kan det ikke. Jeg har faktisk aldrig truffet min onkel«.*

Samtalen mellem den fordringsløse, lidet økonomibevidste, provinsielle og derfor også oprigtige landsbyboer og den smarte, metropolitære og derfor falske sagfører åbner Frank Capras »En Gentleman kommer til Byen« fra 1936, en populistisk idyllisering af små steders dyder, vendt mod såvel storkapital som statsapparat. Capras film var gennemført med charme, humor og sentimentalitet, en ideologikritisk tid lagde dem selvtilfreds nedladende bort, men nu henviser mange af vore dages betydelige instruktører til Capra som inspirationskilde. Jørgen Vestergaard og Gunnar Iversen vil dog næppe gøre det, selvom deres film »Landsbyen lever« rummer mange træk a la Capra. Som den gamle italiensk-amerikaner forsikrede det, får vi også her at vide, at der er så dejligt ude i landsbyerne. Folk er venlige, og de har lune. Der er meget at bestille men også god tid. Om hverdagen passer hver sit, og om søndagen gåes der i kirke. Ingen blander sig, men går det galt, gør man fælles sag. Alt besvær kommer udefra. Vejret kan værre et bøvl, men Herren har sine veje, og der står skrevet, at vi ikke skal bekymre os. Med mindre da besværlighederne er menneskeskabte, hvilket igen vil sige resultat af bureaukratiske bestemmelser og foranstaltninger truffet af papirnussere langt fra stedet, hvor vi befinder os. I »Landsbyen lever« er dét sagen drejer sig om kollektiv. Ikke den enkeltes men landsbyens liv er motivet, og præmissen den at påvise, at dette liv ikke alene *ikke* er hensygnende, men at det tværtimod trives.

Efter fraflytninger og stagnation er selvtiliden generobret, og just denne vending er det filmen magtpåliggende at få meddelt de, der ikke ved derom. En bestræbelse der indskriver »Landsbyen lever« i en bestemt dokumentarisk tradition af angelaksisk oprindelse.

En række britiske filmfolk startede i trediverne en dokumentarfilmbevægelse, hvis sigte var at styrke folkestyret i en tid truet af autoritære ideologier. Fælleskabsfølelsen skulle stimuleres gennem større viden om samfundets forgreninger og grupperinger. Et ærinde der hurtigt vakte genklang i et Danmark med stærke folkeoplysende traditioner. Theodor Christensen blev den centrale figur og hans »Her er Banerne« fra 1947 et hovedværk i dansk dokumentarisme. Filmen fortæller om Fredericia Banegård. Om spornettet, om togenes kommen og gåen, om de mange professionelle funktioner og hele milieuet, der opleves som en menneskelig mødeplads, hvor alle er afhængige af hinanden. Et socialt og arbejdsmæssigt mikrokosmos.

Såvel holdningsmæssigt som æstetisk ligger »Landsbyen lever« i forlængelse af »Her er Banerne«. Christensens film kom før båndoptageren

og det håndholdte kameras tid, hvilket vil sige før interviewstilen satte sit præg. Heller ikke i Jørgen Vestergaards film forekommer interviews, og folk kommer ikke med statements. Filmen er ingen buket af synspunkter og erfaringer. Den er selv et synspunkt og en erfaring, som man kan forholde sig til, så utvetydigt som der her postuleres.

I vor litteratur var det i deres tid Johannes V. Jensens og Martin A. Hansens mål at fastholde et sidste stykke gammel-liv inden det svandt. Jensen med sine Himmerlandshistorier. Hansen med skildringerne fra den sjællandske Strøby egn. Jørgen Vestergaards indsats i dansk kortfilm er af lignende art. Blot med modsat pejling. Hans film er ikke det svindende indfanget, inden det er for sent. De er derimod billeder af et stykke Danmark, mange mener hører historien til, men som nu vises som levende virkelighed. Steder hvor meget er, som det altid har været, fordi man ude i landet har vidst, at noget må forandres for at alt kan bestå. Et ægte Vestergaards-motiv, som er at finde i film som »Vagt ved Havet«, »Havnen«, »Den store Dag« og »Til Døden skiller jer ad«. Alle Danmarksfilm som også »Danmark – dit og mit« er det. Her med landsbyindsigten brugt til at påvise, at om alt laves om, blir intet tilbage.

*Niels Jensen er lærer
ved Den danske Film-
skole og tidl. program-
redaktør i Statens
Filmcentral.*

JØRGEN VESTERGAARD

filminstruktør

Uddannet journalist på Thisted Amts Avis og Information. Instruktørassistent hos Henning Carlsen. Manuskriptforfatter og filminstruktør fra 1963, producent fra 1969. Har især arbejdet med dokumentarfilm og animationsfilm. Hovedparten af de nævnte film kan lejes hos SFC.

Sommerheste, 1964, SFC.
Kaptajn Voms teater, 1965, SFC.
Vagt ved havet, 1965, SFC.
Havnen, 1967, SFC.
Familien i fin form, 1968, SFC.
Cementkrucifikset, 1968, SFC.
Nattergalen, 1969, DR.
Dengang jeg drog afsted, 1970, SFC.
Snedronningen, 1970, DR.
Skyldig – ikke skyldig, 1971, SFC.
Hjertet der sladrede, 1971, DR.
Den lille hvide ged, 1971, SFC.
Rejsekammeraten, 1972, DR.
Dansk fisk, 1973, SFC.
Evald og Ingeborg og alle de andre, 1974, SFC.
Skyggen, 1974, DR.
Den store dag, 1975, SFC.

Kræftpatient, 1976-77, sammen med Bo Hovgaard.
Kræft og miljø, 1976-77, sammen med Bo Hovgaard.
Kræftens biologi, 1976-77, sammen med Bo Hovgaard.
Historien om en moder, 1977, DR (SFC).
Til døden skiller jer ad, 1978, SFC.
Æ Tinuser, 1979, DR (SFC).
Sigurd Fafnersbane, 1981, DR (SFC).
Danmark – dit og mit, 1981, SFC.
Tommelise, 1983, DR (SFC).
Miseri Mø, 1985, DR (SFC).
Oprøret på Mors, 1988, DR.
Morten Maler, 1989, SFC.
Landsbyen lever, 1990, SFC.

Har desuden arbejdet som producent for andre instruktører.

Landsbyen lever

En gammel kone kigger fortabt ud bag gardinet, mens politibetjenten kalker vinduet til. Ude på den triste gade samles landsbybeboerne belæssede med kufferter. Myndighederne kontrollerer, at alle har forladt deres huse. Landsbyen lukker.

Dette er filmens optakt, som viser sig at være en ond drøm. Landsbyen er på ingen måde død – tværtimod er den fuld af liv. Der er reelle problemer som nedlægning af skoler og nærbutikker, men der er gammel tradition for sammenhold, og der er nytænkning og nye initiativer som f.eks. kollektiv transport, biogasanlæg og landmændenes fællesmekanisering. I stedet for at fokusere på modløshed og tilbagegang, har filmen ønsket at være kærligt optimistisk. Den filmiske landsby er stykket sammen af mange eksempler, den er en fiktion, men ikke nogen utopi.